

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б.Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського факультету
КАРПЕНКО І. В.
(П.І.Б керівника)
“ 16 ” вересня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модерні рецепції античної філософії

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ четвертий (доктор філософії)
галузь знань _____ 03 гуманітарні науки
(шифр і назва)
спеціальність _____ 033 – філософія
(шифр і назва)
освітньо-професійна програма _____ Філософія
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ за вибором
(обов’язкова / за вибором)
факультет _____ філософський

2023____ / 2024____ навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“ 16 ” червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: доктором філософських наук, професором, професором кафедри ЗВО.
В.В.Прокопенко

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й.Б. Шада

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б.Шада

підпис Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми підпис

Ім'я, прізвище Володимир ПРОКОПЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від 14 червня 2023 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету підпис Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Історія античної філософії” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

Доктор філософії _____
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності(напрямку) 033 Філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

ознайомити аспірантів з історико-філософськими вченнями Модерну, які використовували ідеї античної філософії, формами і засобами транзиту і актуалізації античної філософської традиції.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Викладання курсу «Модерні рецепції античної філософії» для підготовки докторів філософії передбачає:

- ознайомлення аспірантів з базою джерел, на які спирається сучасна філософія під час звернення до античної філософії і з колом тих авторів, які найяскравіше репрезентують античні ідеї в сучасну епоху;
- оволодіння принципами історико-філософського дослідження традицій міжісторичного та міжкультурного характеру;
- оволодіння практичними навичками аналізу впливу античних авторів на подальшу філософську традицію;
- ознайомлення з типовими прикладами феномену відродження філософських ідей в історії;
- ознайомлення з типовими прикладами взаємного впливу між філософською традицією та науковою революцією.

1.3. Кількість кредитів: 5

1.4. Загальна кількість годин: 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	2-й
Семестр	
2-й	3-й
Лекції	
16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	год.
Лабораторні заняття	

-	-
Самостійна робота	
80 год.	- год.
Індивідуальні завдання	
40 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких результатів навчання і отримати:

- здатність аналізувати античну теоретичну і практичну філософію, виявляти античні ідеї в творчій спадщині європейської філософської та наукової традиції;
- здатність використовувати навички конкретно-історичного аналізу європейської філософії та її осмислення в контексті античної філософської традиції;
- здатність розкривати історичну і концептуальну обумовленість філософських досягнень раціоналізму з боку античних парадигм мислення, їх цінність і значення для розуміння сучасних трансформацій філософії.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Підсумки і трансформації античної філософії. Формування класичного ідеалу філософії.

Тема 1. Наука про античність в складі історико-філософського знання.

Джерелознавство історії античної та модерної філософії. Основні джерела з історії античної філософії, специфіка аналізу і використання в науковій роботі античних джерел. Основні концепції і підходи до визначення місця і ролі античної філософії в історії світової філософії.

Тема 2. Транзит античних філософських ідей до християнського, ісламського та іудейського духовного світу.

Феномен коментаторської традиції в античності і середньовіччі. Значення коментаторів для передачі античної філософської традиції. Грецькі коментатори Платона і Аристотеля. Перекладачі античних текстів, наукові школи та їх роль в поширенні античних філософських ідей на Заході та на Сході.

Тема 3. Європейське Відродження та його філософські античні витоки.

Загальна характеристика Відродження як проекту повернення до античної культури.

Боротьба проти теоцентричного світогляду. Естетизм відродження і його античне коріння. Пошуки підґрунтя ідей антропоцентризму і гуманізму в філософії античності. Платонізм Відродження. Християнізований Платон. Платонівські мотиви в філософському вченні Миколая Кузанського та Піко делла Мірандола. Некласичні філософські вчення античності та їх вплив на філософію доби Відродження.

Розділ 2. Античні витоки філософії та науки Модерну.

Тема 4. Філософія та наука раннього Модерну в контексті античних пізнавальних парадигм.

	18	2	2		4	10						
Тема 3.	18	2	2		4	10						
Разом за розділом 1	50	6	4		8	32						
Тема 4.	30	2	2		12	14						
Тема 5.	28	2	2		12	12						

Тема 6.	16	2	2		4	8						
Тема 7.	26	4	4		4	14						
Разом за розділом 2.	100	10	10		32	48						
Всього	150	16	14		40	80						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Античні витоки європейської філософії	4
2	Традиція і новації: проблема транзиту філософських ідей	4
3	Відродження як філософсько-культурний феномен	2
4	Античні ремінесценції в сучасній філософії	4
	Разом	14

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання рекомендованої літератури	22
2	Підготовка доповідей до практичних занять	20
3	Виконання індивідуальних завдань (виконати історико-філософський аналіз філософського текстів з метою виявлення античних ідей у вченні автора).	14
4	Виконання індивідуальних завдань (здійснити компаративний аналіз декількох філософських текстів).	14
5	Підготовка до письмового іспиту	10

Разом	80
-------	----

6. Індивідуальні завдання

Написання письмової роботи (есе, аналітична довідка, наукова стаття).

7. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності аспірантів та якості їх виступів з доповідями та коментарів при проведенні дискусій на практичних заняттях.
- Оцінювання індивідуальних завдань (есе, аналітична довідка, наукова стаття).
- Перевірка індивідуальних завдань (есе, аналітична довідка, наукова стаття).
- Підсумковий контроль (іспит)
- Перевірка розуміння аспірантами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі заліку без виконання залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Сума
Розділ 1		Розділ 2		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	
T1	T2	T3	T4	T5		100

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання		
T1	T2	T3	T4				100

T1, T2 ... – теми розділів.

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку, або екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 50 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

ПЛАН-КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

Розділ 1. Підсумки і трансформації античної філософії. Формування класичного ідеалу філософії.

Тема 1. Наука про античність в складі історико-філософського знання.

Джерелознавство історії античної та модерної філософії. Основні джерела з історії античної філософії, специфіка аналізу і використання в науковій роботі античних джерел. Основні концепції і підходи до визначення місця і ролі античної філософії в історії світової філософії. Класична філософська історія філософії (Г.В.Ф. Гегель). Позитивистська концепція античної філософії (Дж.Бьорнет, П.Таннері). Культурологічна концепція античної філософії (М.Еліаде, Ж.П. Вернан). Християнське бачення античної філософії як підготовки до християнства (С.Трубецькой, О.Ф. Лосев). Аналітична історія античної філософії.

Тема 2. Транзит античних філософських ідей до християнського, ісламського та іудейського духовного світу.

Феномен коментаторської традиції в античності і середньовіччі. Значення коментаторів для передачі античної філософської традиції. Грецькі коментатори Платона і Аристотеля. Склад і структура корпусу *Commentaria in Aristotelem Graeca*. Світова коментаторська традиція та її значення для становлення європейської раціоналістичної філософії. Переклади античних філософських текстів і проблеми збереження філософських ідей античності під час пізньої античності і раннього середньовіччя. Перекладачі античних текстів, наукові школи та їх роль в поширенні античних філософських ідей на Заході та на Сході.

Тема 3. Європейське Відродження та його філософські античні витоки.

Загальна характеристика Відродження як проекту повернення до античної культури. Боротьба проти теоцентричного світогляду Середньовіччя і конструювання образу античності як типу культури, що розкриває геній людства. Естетизм відродження і його античне коріння. Пошуки підґрунтя ідей антропоцентризму і гуманізму в філософії античності. Платонізм Відродження і повернення текстів Платона до європейського читача. М.Фічіно і його роль в становленні платонізму Відродження. Флорентійська Академія як проект рекультивації античних форм життя і філософування. Християнізований Платон.

Платонівські мотиви в філософському вченні Миколая Кузанського та Піко делла Мірандола. Платоніки Іоанн Бессаріон, Георгіос Гемістос. Некласичні філософські вчення античності та їх вплив на філософію доби Відродження.

Розділ 2. Античні витоки філософії та науки Модерну.

Тема 4. Філософія та наука раннього Модерну в контексті античних пізнавальних парадигм.

Формування світоглядних і теоретичних передумов науки Модерну. Філософські основи математики Нового Часу: поняття єдиного за Кузанським і її подальше осмислення, проблема безкінечності. Теорія руху Галілея. Антиарістотелівська фізика Галілея.. Нове розуміння матерії. Атомістична парадигма в ранньомодерній науці. Філософське підгрунття ньютонівської науки.

Тема 5. Антична спадщина в творчості філософів Модерну: Ф. Бекон, Г.В. Лейбніц.

Беконівська критика арістотелізму: Бекон проти дедукції, проти силогістики . проти арістотелівського розуміння досвіду. Бекон про піфагорейців. Трактат «Про начала і витоки» і відродження демокритівської філософії. Звернення Бекона до Лукреція як своєрідний засіб прочитання філософії Демокріта. Дж. Толанд про античність, трактат Толанда «Клідофорус» про необхідність подвійної філософії і античні витоки ідеї езотеричної та екзотеричної філософії. Роль античних ідей в філософії Г.В.Лейбніца. Полеміка Лейбніца з Декартом відносно арістотелівської фізики. Лист Лейбніца до Я. Томазіуса. Платонівське і піфагорейське підгрунття монадології Лейбніца. Лейбніц і атомістична фізика Демокріта.

Тема 6. Антична філософія в історичній свідомості Європи XVIII-XIX ст. Антика як класика. Повстання проти класичного проекту: Ф. Ніцше.

Становлення концепції античності в філософсько-естетичній думці Німеччини XVIII ст.: Вінкельман, Гьоте, Гердер, Лесінг. Ідеалізований образ давньогрецької філософії , релігії та міфології і його вплив на німецьку філософію, науку та культурне будівництво в XIX ст. «Грецька тіранія» в культурі Німеччини Гегель і античні витоки його філософії.

Ф.Ніцше як інтерпретатор античності і як античний філософ.

Три стадії еволюції відношення Ніцше до античності. Вплив на творчість Ніцше з боку Геракліта. Ніцше про Піфагора і піфагорейців. Ніцше про Сократа.

Тема 7. Античні філософські ремінесценції в метафізичній, етичній та політичній думці сучасності:

М. Гейдеггер і реактуалізація античності: феноменологічне прочитання Арістотеля. Інтерпретації Парменіда і Платона в лекціях і семінарах Гейдеггера. Х. Арндт: сучасність і практична філософія Арістотеля.«Платонівський жест» А. Бадь'ю. Антиплатонізм XX ст. як чинник сучасного філософування. «Арістотелівський поворот» в етичній думці XX ст. Філософська герменевтика в контексті прочитання античної філософії: Х.Г. Гадамер.

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Під час практичного заняття аспіранти беруть участь в обговоренні запропонованих питань. Оцінюється (до 3 балів) як виступи с доповіддю так і активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію, критично переосмислювати опрацьований матеріал. Практичні заняття передбачають як обговорення проблем, так і підготовку письмових робіт, що відображають і удосконалюють практичні навички аспірантів щодо проведення історико-філософських досліджень компаративного характеру..

Заняття 1. Античні витоки європейської філософії

1. Філософія як аналітика підстав і як духовні вправи.
2. Розмежування філософії із спорідненими формами культурних практик.
3. Школа як форма організації філософії.
4. Філософія і освітні практики античності та Модерну.

Заняття 2. Традиція і новації: проблема транзиту філософських ідей

1. Поняття філософської традиції.
2. Традиція як віра та дія.
3. Історичні виміри традиції. Форми і засоби підтримання та зміни традиції в філософії.
4. Філософія як історія ідей і як історія понять.

Заняття 3. Відродження як філософсько-культурний феномен

1. Історичні обставини виникнення проекту Відродження.
2. Повернення до антиної культури і філософії в контексті розвитку комунікацій.
3. Філософія та наука як дві сторони культурної творчості доби Відродження.

Заняття 4. Античні ремінесценції в сучасній філософії

1. «Античні ренесанси» в етиці ХХ ст.
2. Доля посткласичної філософії і звернення до Буття та Логосу.
3. Від природи до Космосу: сучасна наука і антична натурфілософія.

10. Рекомендована література

Основна література:

- Аврелій Марк. Наодинці з собою. Львів: Априорі, 2018.
- Адо П. Духовні вправи і антична філософія. К. 2017.
- Арістотель. Метафізика. К.: Tempora, 2022.
- Арістотель. Нікомахова етика. К.: Аквілон Плюс, 2004.
- Арістотель. Політика. К.: Основи, 2005.
- Боецій. Розрада від філософії. Львів: Априорі, 2020.
- Возняк С.М. Філософія Стародавнього світу. Частина II. Антична філософія. - ІваноФранківськ: Плай, 2004.
- Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів, 1993.
- Кондзьолка В.В. Філософія і її історія. - Львів, 1996.

- Конрад М. Нарис історії стародавньої філософії. Рим, 1974.
- Ксенофонт. Анабазис. Серія «До джерел». Київ «Український письменник» (переклад з давньогрецької мови О. Кислюка) — 2011.
- Луцій Анней Сенека. Діалоги. Переклад з латини Андрія Содомори. — Львів: видавництво «Апріорі», 2019.
- Луцій Анней Сенека. Моральні листи до Луцілія. Переклад з латини Андрія Содомори. — Львів: видавництво «Апріорі», 2019..
- Платон. Бенкет. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2005.
- Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. — К.: Основи, 2000.
- Платон. Діалоги. Харків: Фоліо, 2008.
- Тихолаз А.Г. Геракліт. Київ, 1995.
- Марк Туллій Ціцерон. Про закони. Про державу. Про природу богів. Львів: Апріорі, 2020.
- Чижевський Дм. Антична філософія в конспективному вигляді, Мюнхен, 1947.

Допоміжна література

- М. Дяченко. Сенека про роль філософії в самовихованні особистості // Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. пр. — Харків, ХДАК, 2017. Вип. 50. — Стор. 67—68.
- Прокопенко В.В. “Cleitophon” and Plato’s Pedagogy.// Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2014. — № 1116. — С. 22-28.
- Прокопенко В.В. Античні витоки політичної філософії ХХ сторіччя: Платон і Арістотель в «новій науці політики» Е. Фьогеліна. // Матеріали міжн. наук. конф. «Античність та університетська філософія. До 180-річчя з дня народження Ф.О. Зеленогорського та 160-річчя з дня народження П.Е. Лейкфельда, 27-28 листопада 2019 р., м. Харків. — Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. — С.50-55.
- Прокопенко В.В. Арістотель про взаємовідносини філософії та теології. // Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». — К., 2014. Вип.–88 (№9). — С. 198 – 201.
- Прокопенко В.В. Платон у просторі антиплатонічного мислення.// Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2015. — № 52. — С. 4-9.
- Прокопенко В.В. Платонівський міф про печеру й дискусії навколо нього.// VERSUS. Науково-теоретичний часопис. — Мелітополь: МДПУ ім Богдана Хмельницького — 2014. — №2 (4). — С.28-33.
- "Metaphysics." In *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*, edited by C. B. Schmitt et al., 535–638. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1988.
- Ackrill, J.L., "Aristotle’s Categories, Chapters I-V: Translation and Notes," [Moravcsik] 90-124.

- Aristotle Transformed: The Ancient Commentators and Their Influence. London: Duckworth, 1990.
- Brill's Companion to the Reception of Aristotle in Antiquity / edited by Andrea Falcon. Leiden; Boston: Brill, 2016.
- Brun J. Socrate. Paris, 1963.
- Chroust A.A. Sokrates, Man and Myth. London, 1957.
- Commentaria in Aristotelem graeca: Versiones latinae temporis resuscitatarum litterarum. 12 vols. Frankfurt, Germany: Minerva, and Stuttgart, Germany: Frommann-Holzboog, 1978.
- Gottschalk, Hans B. "Aristotelian Philosophy in the Roman World from the Time of Cicero to the End of the Second Century AD. Berlin: Walter de Gruyter, 1987.
- Hardwick, Lorna; Stray, Christopher (eds.). A Companion to Classical Receptions. Malden, MA: Blackwell - 2012
- Legowisz I. Historia filozofii starozytnej Grecii i Rzymu. Warszawa, 1973.
- Lohr, Charles H. Latin Aristotle Commentaries: II. Renaissance Authors. Florence, Italy: Olschki, 1988.
- Mikkeli, Heikki. An Aristotelian Response to Renaissance Humanism: Jacopo Zabarella on the Nature of Arts and Sciences. Helsinki: Finnish Historical Society, 1992.
- Peters, F. E. Aristoteles arabus: The Oriental Translations and Commentaries on the Aristotelian Corpus. Leiden, Netherlands: Brill, 1968.
- Schmitt, Charles B. Aristotle and the Renaissance. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1983.
- Sorabji, Richard, ed. The Ancient Commentators on Aristotle: A Series of English Translations. London and Ithaca, N.Y.: Duckworth, 1987.
- Values and Virtues. Aristotelianism in Contemporary Ethics Edited by T. Chappell. Oxford: Clarendon Press, 2006.
- W.K.C. Guthrie A History of Greek Philosophy. Vol 1-6. Cambridge: Cambridge University Press. 1962-1975. "Medieval Latin Aristotle Commentaries."// Traditio 23–30 (1967–1974).
- Walzer, R. (1962) Greek into Arabic, Cambridge, MA: Harvard University Press. ch. 6, 98-104.
- Wedin, M., "Singular Statements and Essentialism in Aristotle," CJP suppl. vol. 10 (1984) 67-88.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

[Чесноти. Володимир Прокопенко. Ч. 1/2 - YouTube](#)

[Чесноти. Володимир Прокопенко. Ч. 2/2 - YouTube](#)

Stanford Encyclopedia of Philosophy

<https://plato.stanford.edu/>

Perseus Digital Library

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

The Stoa Consortium for Electronic Publication in the Humanities

<http://www.stoa.org/about>

Minerva - An Internet Journal of Philosophy / ed. Stephen Thornton, Ph.D.

<http://www.ul.ie/~philos/vol8/index.html>